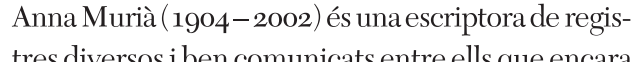

Sensual, reflexiva, visionària

Mercè Ibarz

Anna Murià (1904–2002) és una escriptora de registres diversos i ben comunicats entre ells que encara està per descobrir a fons. El desconeixement que sovint ha envoltat la seva obra entre massa lectors permet dir, a vint anys del seu traspàs, que estem de sort: llegir-la ara és una oportunitat que ens mereixem, i podem fer-ho millor que en els anys de l'exili, que va publicar relativament poc, i els anys d'ençà del retorn el 1970. Té el punt just de saó per diverses raons, entre les quals una em sembla primordial: les mixtures i barreges de gèneres de la seva obra sencera interessin i satisfan la imaginació lectora

contemporània potser més que mai. Avui no estem gaire pendents de les etiquetes i els calaixos on desar ben endreçats els llibres i les maneres de mirar i de contar. També, perquè la Murià es mou entre l'èpica i la crònica, i això avui ens desafia.

Els contes que ara reunim conjuguen els seus diferents registres: invenció, memòria, document, prosa de reflexió, exaltació poètica, prosa visionària, que amb els anys va combinar més i més. Hi trobem l'escriptura sensual, eròtica en alguns moments, un dels seus trets. La sensualitat de la pell i, no menys eloqüent, la sensualitat del pensament, que en ella no se separen gairebé mai.

El valor carnal de la vida i de l'esperit, l'eros que ens sosté, la conforma. La vaig conèixer que tenia vuitanta anys, i ho traspuava. La sensualitat és una qualitat magnètica que t'enllaça sense adonar-te'n i aquella dona gran, que podia ser la meva àvia, la tenia. L'havia anat a entrevistar a Terrassa, en el pis modest que ocupava llavors, sola, vídua, al 74 del carrer d'Avinyó. No estem gaire preparats per copsar la sensualitat dels vells (la sexualitat sí, perquè la pulsio sexual alguns la mantenen igual d'exposada que de joves). La sensualitat de la vellesa és subtil.

La Murià vella em va acostumar a converses intel·ligents sobre l'amor, el desig, el pensament, que eren el seu centre de la vida i de la literatura, de tot. Unes converses que pels seus revolts i fineses sovint superaven de llarg les que mantenia amb les amistats de la meva generació en aquells anys nostres de les dones lliures (els nostres anys de batallar per ser-ho). No parlàvem gaire del passat si no era imprescindible per a alguna feina meva; ella ja dedicava prou de temps a «ser un àlbum de records», en deia: alumnes de totes les edats que l'anaven a veure dia sí i dia també, historiadors que li demanaven el mateix però amb dades encara més precises, tanta gent. Ho acceptava gustosa i en privat n'ironitzava una mica. Ella, insistia cada volta que ens trobàvem i segur que ho deia a totes les moltes amistats que la visitàvem, continuava sent del seu temps, que era el present, i volia enraonar del present.

Potser per això no vam parlar a fons d'aquests contes, només dels de *Via de l'est*. Sí que li vaig dir que «Sota la pluja» (1937) és molt bo, i ella va somriure, afalagada. Només un instant. L'Anna no tenia l'ego de l'escriptor, gens ni mica. Al contrari. Es considerava poc dotada per a la invenció, estava

convençuda de no saber aixecar personatges, havia deixat córrer la ficció per això. Li ho havia dit un crític literari quan va treure la novel·la *Joana Mas* (1933) o potser era *La peixera* (1938) i ella s'ho va creure. Les novel·les que publicava llavors que ens vam fer amigues, *Res no és veritat, Àlicia* (1984) i *Aquest serà el principi* (1986), havien estat escrites feia temps. La primera incorpora en l'estructura i els personatges elements filosòfics, que en són el motor, sobre el dubte com a eix vital. La segona té un bon component documental autobiogràfic, de fets històrics reviscuts i explicats a través de personatges reals de noms canviats; no era, deia, exactament ficció. Avui podem veure *Aquest serà el principi* com una novel·la del gènere tan en alça des de fa un temps, literatura del jo, en aquest cas en tercera persona. També se'n pot considerar *El llibre d'Eli* (1982), una novel·la híbrida o, en paraules de Pere Calders, «una subtil unitat», escrita també amb interrupcions llargues durant l'exili. La componen vint narracions en què l'autora repassa en molts moments la seva pròpia experiència de mare i d'esposa, sovint gens plàcida. Calders remarca que els textos «convinden a una reflexió de conjunt que no fa aconsellable

aïllar-los els uns dels altres». Val a dir que Murià n'havia publicat un, quatre anys abans, a *El país de les fonts*. Ara el trobarem en aquest volum, «Retrat de dues finestres».

La seva ficció en tot cas, deia l'Anna, és una forma de la crònica personal, de la seva necessitat d'escriure el que li passava. Però si avui podem llegir les seves novel·les a la llum d'una certa autoficció, alguns dels contes que ara presentem desmenteixen que no fos una escriptora imaginativa.

La imaginació és atribut del pensament i filla de la memòria. La prosa de la Murià té aquest caràcter en tots els seus registres: periodisme, assaig literari, memorialisme, novel·la, conte. És l'escriptura d'una ment en el procés de pensar, que necessitava un altre context editorial i cultural. La Murià és essencialment prosista, i una veu de dona així de la seva generació ha estat una raresa editorial. Aquesta raresa és per mi la seva qualitat major. Una bona mostra de la combinació de proses que toca és el relat de ciència-ficció «La finestra de gel» (1973), visionari i profètic.

Altres autores republicanes (i autors) han passat per un desert editorial encara més que ella, com

ara Rosa M. Arquimbau, per sort avui a l'abast en aquesta mateixa editorial. Algunes coses comparteixen totes dues, però la Murià és més cronista, més èpica i més decididament prosista, en el sentit que li importa sobretot la reflexió. És així en aquests contes.

*

Esbós d'Anna Murià. És una noia forjada en el clima dels anys vint i els trenta a Barcelona, en revolta dins d'una família dominada pel pare, periodista i pioner cinematogràfic. La deixen estudiar comerç i aprendre idiomes, l'anglès i el francès (que li servirien força a l'exili), a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona que Francesca Bonnemaison havia fundat el 1909 amb el patrocini de la Mancomunitat. Treballa com a secretària des del 1921. Entra després en el periodisme, com tants futurs escriptors del moment, en particular narradores i autores teatrals com Carme Karr, Mercè Rodoreda, la mateixa Arquimbau, Maria Lluïsa Algarra, Carme Montoriol entre d'altres. Escriu a *La Dona Catalana* i *La Nau* i en tot un

seguit de publicacions durant una etapa ben prolífica. Publica articles, contes i proses literàries, un conjunt que ja indica per on anirà la seva escriptura. S'adhereix aviat a la militància política, al mateix temps que quan voreja la trentena segueix cursos nocturns de batxillerat a l'Ateneu Enciclopèdic Popular (1932-1936). Militarà a Acció Catalana, ERC i Estat Català. Propugnarà de manera especial la participació de les dones, modulant les posicions conservadores dels seus inicis. Molt activa al feminista Club Femení i d'Esport, publica la primera novel·la, *Joana Mas*, i l'any següent l'opuscle *La revolució moral*, de gran rebombori. La segona novel·la, *La peixera*, sortirà durant la guerra (no reeditarà cap d'aquests títols). L'exili la conduirà a Amèrica i s'establirà a Mèxic amb el poeta Agustí Bartra. Tots dos tornen el 1970. Ella esmerçarà bona part del seu treball, amb voluntat ferrenya, a donar veu a Bartra i la seva obra, llavors poc considerada per crítics i antòlegs. Escriurà un díptic: les memòries íntimes que titula *Crònica de la vida d'Agustí Bartra* (1967), que inclouen el relat erotòman d'alt voltatge de la primera vegada que es van unir, com ella en deia, quan el 1939 van fer l'amor

sota un arbre del parc de Roissy-en-Brie on es van conèixer, i *L'obra de Bartra. Assaig d'aproximació* (1975), de caràcter crític i divulgador. Quan torna de l'exili publica narracions infantils i juvenils, les novel·les abans esmentades, i els contes d'*El país de les fonts* que aquí reproduïm. Però no reedita *Via de l'est*, els seus retrats dels refugiats de Roissy, que havia publicat a Mèxic el 1946.

Els anys que la vaig tractar i fins que es va morir escrivia articles per a *El 9 Nou* de Terrassa i, com a Marta Romaní (cognom de la seva mare), per al suplement *La Jornada Semanal*, del diari mexicà *La Jornada*, quan anava a Mèxic a passar l'estiu amb els fills. Llegia molt. Escrivia cada dia, ho necessitava, deia com si ho hagués de justificar, ella, que era una escriptora de mena. Redacta a mà les inacabades *Reflexions de la vellesa*, de publicació pòstuma (2003), el seu autoretrat. En paraules seves, «el retrat de l'Anna que pretenc ésser i que vull fer-vos creure que és», ben conscient dels artificis de la memòria escrita que tant havia conreat i que, ara, no vol aplicar sinó anar més enllà. Una introspecció fonda a partir dels llibres llegits, la seva vida de llavors en solitud i

la reflexió continuada sobre el tema major de feia anys: el dubte, i el seu valor. El dubte respecte de totes les coses humanes, la reflexió contínua i la perspectiva flexible com a mitjans de coneixement i de relació amb els altres; perquè només l'odi, repetia, és incapaç de dubtar: «L'odi neix en qui té raó, l'amor en el qui dubta».

Va viure gairebé cent anys i va escriure fins al final. No va deixar els articles fins poc abans de morir; ara mateix recordo el dedicat al nou segle, que ja no podia ser el seu, ella seria sempre del segle XX. N'havia fet un altre sobre el final del comunisme i en va escriure més d'un i de dos propugnant el pacifisme, basats en les seves llargues reflexions sobre la guerra del 36, els morts i les conseqüències. Els articles eren la manifestació d'una voluntat decidida de no deixar d'escriure, d'observar el món i de viure entre els lectors. I així, com qui no vol la cosa, perquè la seva relació amb ella mateixa i el seu treball ja he dit que era d'una modèstia sense mesura, resulta que Anna Murià ha escrit molt.

La seva obra és una polifonia de veus sovint en baix continu. Quan les rellegim, en tornar-les a sentir, mostren un repertori de cançons només

en aparença oblidades que retornen. Potser sí que alguns dels seus registres —el periodisme, l'assagisme literari, la prosa memorialística— han emboirat el solo de la prosa literària. Però en realitat els límits entre les proses que practica no estan gaire marcats en cada text sinó que la seva escriptura flueix, autònoma. En la perspectiva contemporània de la mixtura de gèneres i de formes d'escriptura, importa això i potser només això: l'autonomia de la veu literària que connecta amb la veu interior lectora igual d'autònoma.

*

El present volum aplega els contes que ella mateixa va compilar en dos reculls. Hem deixat fora els contes infantils i juvenils. *Via de l'est* és del 1946 i *El país de les fonts* del 1978. Hi hem afegit dos relats breus que va guardar per a *Aquest serà el principi*, la novel·la en clau a partir de personatges reals que recorre la seva vida. Ara «Focs de ciutat» i «Haima» formen part, amb retocs lleus, d'aquella novel·la, però van ser primer relats publicats a l'exili mexicà. «Focs de ciutat» rememora la Barcelona sota les

bombes dels avions feixistes i va sortir a la revista *Lletres* el juny de 1945 amb el subtítol «Fragments d'una novel·la inèdita». «Haima», retrat del polític revolucionari i traductor Andreu Nin publicat el maig de 1946 a la mateixa revista, quan no se sabia encara que l'havien assassinat sicaris soviètics, l'evoca a través de l'amor que per ell sentí Berta, nom que amaga el de Mercè Rodoreda, un amor revelat en les confidències de l'exili a Roissy-en-Brie entre les dues.

La cronologia dels temps viscuts és bona aliada per seguir el camí i l'evolució d'una veu literària, i així els hem aplegat. El conjunt reuneix les dues etapes fundacionals d'Anna Murià, l'hora zero de l'exili i l'hora zero bis del retorn. Hi ha un pont entre aquestes dues ribes, anterior a l'exili: un conte de guerra, l'únic que salvarà quan en publiqui uns quants en llibre al cap de quaranta anys. «Sota la pluja» formava part d'*El país de les fonts* del 1978, i aquí enceta el nostre viatge. És exemplar de la prosa murianiana i la seva imaginació: la sensualitat de l'escriptura.

«Sota la pluja» és una al·legoria de la llibertat i de la revolució. Alina camina per la Diagonal en

pluja i es creua amb un milicià que no coneix de res. Serà ella qui durà la iniciativa de la trobada. La guerra no s'hi esmenta per res i alhora és l'escenari principal. Al capdamunt de l'avinguda assistirem al fervor de viure malgrat la guerra, una escena visionària: pel mateix lloc entraran uns mesos després les tropes feixistes. L'energia d'aquells anys republicans, d'«un món que fou veritat» (l'Anna ho escriurà després més d'una vegada), és una de les notes i rimes musicals de la seva obra i aquest conte ho exposa sense ni un bri de sentimentalisme. «Sota la pluja» és radiant perquè no està escrit des de la memòria com gairebé tots els altres contes d'aquest volum, sinó des del mateix present del 1937 a Barcelona. I de manera especial perquè escenifica el sexe, no l'amor, entre dona i home en igualtat.

«Focs de ciutat» i «Haima» venen tot seguit i deixen pas als set relats que conformen *Via de l'est* (1946). Amb ells engega la prosa memorialística, evocadora, lírica, de vegades sarcàstica. Aquí retrata els seus companys del primer exili i ella mateixa, tots escriptors, al castell de Roissy-en-Brie, avui força conegut per les cartes que Mercè Rodoreda li va

adreçar. Som als anys 1939-1940. Els retratats són Francesc Trabal («Avellaners salvatges») quan comprèn que Mercè Rodoreda se li escapa, enamorada del millor amic d'ell; Mercè Rodoreda («La dona que no ha estat mai noia»), que tantes confessions va fer llavors a l'Anna; Cèsar August Jordana («No»), l'escriptor que veu que no ha de deixar de treballar, ni a l'exili; Sebastià Gasch i Domènec Guansé («Dos homes sols») i el pes de la solitud; Agustí Bartra i ella mateixa («Hosanna»), un cant a la seva unió sexual i a l'enamorament d'ella; i Armand Obiols («Triomfador»), evocació sarcàstica d'aquest home difícil d'explicar, l'amic de Trabal i el nou amor de Rodoreda. El setè és el conte que dona títol al recull, «Via de l'est», en memòria de la filla del cap de l'estació i del tren dels soldats enviats al front. Els retrats dels seus compatriotes restaran, com deia abans, closos en aquest recull, que no reeditarà i ara recuperem. Només en salvarà l'últim quan prepari *El país de les fonts*. És un relat clau, l'únic que fa referència a la guerra europea.

Murià deixa així enrere la guerra viscuda i gairebé no entra en la nova que ja és en marxa, ni en l'ocupació nazi, que no va viure però sí conèixer, ni en

el panorama polític que els enviarà a un exili llarg. Quan escriu aquests relats i els publica, el 1946, sembla voler rescatar per sobre de tot l'aventura de la vida que continua. Excepte per a la protagonista del conte que tanca el recull, Marie-Thérèse, i en deixa constància.

Algunes imatges que Murià allibera de, en expressió seva que després escriuria més d'un cop, *l'atmosfera eròtica* d'aquell Roissy: «A l'amor li oferim el sacrifici del passat, amb el do del present i la promesa del futur»; «aquesta íntima presència constant de la fallida sexual»; «les poques coses que tenim les hem de conservar»; «tu et creies que era una dona de pensaments ensucrats i moral ingràvida, disfressada de superhumanitat [...] si hagués sabut que era una euga que vibraria submisament sota el teu pes...»; «tinc poca capacitat d'enyorança perquè el present m'absorbeix sempre»; «la resignació és una forma passiva de l'hostilitat».

«Airemar» (1944), a continuació, prossegueix l'exploració sensual de la realitat, en aquest cas a la República Dominicana, primera etapa, breu, de l'exili Murià-Bartra. És una escriptura gairebé delirant, el desterrament com l'oportunitat de viure

de debò. La Murià sempre ho recordava, que de l'exili no n'hem de parlar per força com una llosa, ells no s'haurien volgut quedar per res del món en el franquisme. Així, en aquest conte. Aquí escriu del vaixell que duia els protagonistes a ultramar: «En aquella pàtria flotant, esmaperduda i bruta, hi havia sensualitat».

Els contes posteriors tracen un arc que desmenteix que estiguem davant d'una escriptora no inventiva ni creativa. Sense resseguir-los un per un, com he fet amb aquests primers per les claus memorialístiques que inclouen, en subratllo alguns moments.

L'amor ja ha quedat constituït com un dels seus temes majors i ara senyoreja amb ressons més i més mítics i a estones metafísics, ho trobem a «El darrer bes de la muntanya de roses» o «El vianant de les esteles». Altres relats intensifiquen l'escriptura reflexiva i abstracta que s'interroga sobre les arts. «Retrat de dues finestres» (1978) —que després inclourà com a final d'*El llibre d'Eli*— conté paràgrafs que són una bella mostra de l'escriptura de la Murià del retorn: «Quan se'n desempallegà, no agafà el pinzell, no barrejà colors, sinó pensaments interrogants damunt una paleta mental o potser com

sobre un taulell de laboratori on les idees dels mots s'exposaven en totes les combinacions necessàries per ésser analitzades, descompostes i recompostes i provades, per ordre, sistemàticament, fins que les esbullava en la barreja [...] El misteri és un fet o és una abstracció?».

Amb passió pel present elabora una renovada combinació d'èpica i crònica, de reflexió i sensualitat, que la condueix a imaginar un món criogenitzat, d'éssers congelats durant segles per sobreviure encara més segles, en quines condicions, especula. Ho fabula a la narració més llarga d'aquest recull, «La finestra de gel» (1973), relat de ciència-ficció en què ausculta com podria ser el món el 2280: «L'era cristiana s'acaba el segle vint-i-u. Ara és el segle dos de l'Era de l'Home» (!). Un món que li fa replantejar les nocions d'amor i de progrés, i quina pot ser la llibertat individual.

Anna Murià sense imaginació? No ho diria pas.

Agost 2021